

VIINAKOPPELINVUORI, VILLIN NUORUUDEN KOKENUT VANHUS

Tunnettehan tämän louhosmaisena jyrkanteenä Särkijärveen syöksyvän jyhkeän vuoren siinä isommasta saaresta (*Sepänsaari*) reilun kivenheiton päässä koilliseen.

Järvemme ja sen nimi *Särkijärvi* esiintyy ensimmäisen kerran Johan Tillbergin piirtämässä Ikaalisten ja Ruoveden pitäjänkartassa vuodelta 1806. Kaippa sitä puheissa sellaiseksi kutsuttiin jo paljon varhemminkin, eli särkiä sieltä olivat satunnaiset kalastelijat runsaasti tavanneet. Noin persoonallisen muotoiselle järvelle olisi mielikuvituksen kylläkin pitänyt tuottaa lennokkaampi nimi.

Vielä parisenkymmentä vuotta sitten järvemme ja sen rantojen osasilta puuttuivat nimet, aivan muutamaa poikkeusta lukuunottamatta. Mutta *Viinakopinvuori* ja *Viinakopinlahti* kartoissa esiintyivät. Vanhimmasta löytämästäni kartasta tapasin nimen muodossa *Viinakoppelinvuori*, ja kun eräät paikallisetkin muistelivat sitä juuri tuossa eloisammassa versiossaan, otettiin nimet seuramme laatimaan järvemme karttaan *koppeli*-muodossa.

Liekkö siellä aikanaan tiputeltu pontikkaa oikein tehdasmaisessa koppelissa?

Puhdasta kirkasta vettä oli saatavilla, savut sai hävytettyä korkeisiin kuusiin, kuljetukset sujuivat veneellä, virkavalta oli kaukana...

Kapeahkon salmen vastarannalla nousee toinen yhtä korkea ja laaja vuori, liekkö sitä tunnettu aiemmin millään nimellä? Jos, se pitäisi tallentaa. Ellei, kehitellä uusnimi!

Viinakoppelinvuoren syntymä ja sen hurja nuoruus

Siirtykäämme sitten historiassa niin kaukaiseen aikaan, että maapallomme eliömaailma käsitti vasta vain bakteereita ja arkeoneja. Etkä senaikaisesta maapallomme kartasta taatusti tunnistaisi ainuttakaan nykykohdetta.

Tämä vuoremme on osasena Eteläisen / Läntisen Suomen varhaisproterotsooista kallioperää, joka muodostui 1 890-1 870 miljoonaa vuotta sitten.

Tuo kallioperä sisältää pääosin graniitoideja: varhaista graniittia ja muita graniitin kaltaisia materiaaleja. Varsin läheltä sen etelä- ja lounaispuolelta viistää myös kultaa, kuparia, wolframia ym arvokkaita metalleja sisältävä *Tampereen liuskealue*, joka on iältään vain hieman vanhempi (1 904-1 899 milj.v.), mutta rakenteeltaan ja koostumukseltaan täysin toisenlainen. Kainuun seudulla on vielä noitakin paljon vanhempaa peruskalliota, jopa yli 3 miljardia vuotta vanhaa. Kanadasta löytyy vielä yhtä miljardia vanhempaa. Vain ylen harvoissa paikoissa koko maapallollamme onkin silmien iloina näin vanhoja kallioita, muualla ne ovat paljon nuorempien kerrosten peittäminä. Siksikin omia kallioitamme tulisi ihailta ja kunnioittaa. Edes ja etenkin järviemme rantoina. Muuallahan nuo miljardien vuosien ikäiset vanhukset hupenevat nyt hurjaa vauhtia. Pirkanmaalla kallioita louhitaan kutakin asukasta, sinuakin, kohti 12 tonnia/vuosi.

Viinakoppelinvuoren syntymä tapahtui kivilulasta ja kidepuurosta maaäidin kuumassa kohdussa useiden kilometrien syvyydessä. Vauvaiässä olikin syytä olla piilossa, sillä vaikka rankimman meteoripommituksen aika jo ohi olikin, asteroideja ja komeettoja edelleen sateli tiheään. Vasta paljon paljon sittemmin mannerlaattojen tormäily ja eroosio nostivat pienokaisemme avaraa maailmaa ihmettelemään.

Lämmintä piisasi pinnallakin, sillä meneillään oli eräs kaikkein lämpöisimmistä ajanjaksoista, ja sijaitsihan syntymäpaikka yhtä etelässä kuin tänä päivänä Thaimaan Bangkok, Afrikan Guinea-Bissau taikka Keski-Amerikan San Salvador. Aivan totta, koko Skandianavia oli mannerlaattojen liikkeessä noin etelään kulkeutunut. Moni muukin asia oli toisin, päivän pituuskin vain kymmenisen tuntia.

Mutta nuorukaiseksi varttuessaan vuoremme lähti syvempääkin etelää tutkiskelemaan. Ylitti päiväntasaajan jo pikkupoikaiässä, 1600 miljoonaa vuotta sitten. Yhdeksisensadan miljoonan vuoden kuluttua tapahtui jotain aivan hämmästyttävää: koko maapallo näyttäytyi avaruuteen lumipallona! Mutta vuoremme ei palella tarvinnut, patjaa lämmittivät sulan kiven ja kaasujen kuumat virtaukset, monikilometrisenä peittona olivat edelleenkin ne höttöisemmät poimuvuoristot. Koko maapalloa peittäneet lumet sulivat, ja pian sen jälkeen rantamatalikoille alkoi ilmaantua outoja sulkamaisia pohjaan kiinnittyneitä alkeiseläimiä. Tähän astihan eliömaailmamme oli käsittänyt vain bakteereita ja arkeoneja.

Vuoremme saavutti Australian tason 550 milj.v. sitten. Silloin merien matalikoilla jo vilisteli liikkuviakin alkeiseläimiä. Mutta vuori ei vielä silloin päässyt vedenelämää seurailemaan. Vielä etelämmäskin se yhä koukkasi, mutta käänsi sitten suunnan kohti pohjoista. Saavutti Egyptin korkeuden 250 miljoonaa vuotta sitten. Päätti aikuistuttuaan kuitenkin valita viileän asuinpaikan, saapui muutamia miljoonia vuosia sitten nykyisijoileen. Onneksi sekä itselleen että meille. Itselleen, koska täällä toistuvat jääkaudet ensinnäkin pyyhkivät pois ne peittävät poimuvuoristot jolloin vuori pääsisi pimeydestä aurinkoon, ja tuon vieraiden aineiden kuorinnan jälkeen kukin jääkausi kauneusleikkaisi kallion omatkin pinnat uuteen tyyliin ja nuorekkaiksi. Joiden viimeisimpiä muotoja me ihmiset sitten saamme ihailta! Kuorinnan työkalut tuppaavat vaan olemaan siksi ronskit, että veiston jättöpuolella tulee usein rumaakin jälkeä. Silokalliot löytyvät jäärintaman tulopuolelta, joten Suomessa yleensä luoteisrinteiltä Tuolloin nuo olivat vuorellemme vielä kaukaista tulevaisuutta. Kesken tulomatkaa tapahtui kauheaa. 66 miljoonaa vuotta sitten vuoremme heräsi järäsyttävään tömähdykseen: 15-20 kilometrinen asteroidi oli viisinkertaisella luodin nopeudella törmännyt Jukatanin niemimaan rannikolle. Onneksi etäälle vuorestamme, mutta pitkää talvea ja suuria sukupuuuttoja se merkitsi koko maapallollemme. Vähintäänkin vuosikymmeniksi. Kun niistä toivuttiin, alkoikin pitkä onnellinen kausi, kadonneeksi paratiisiksikin kutsuttu.

Kunnes paratiisi alkoikin vaihtua pakastimeksi

Sään kylmeneminen käynnistyi 2,6 miljoonaa vuotta sitten. Ensimmäinen jääkausi kävi vain pelottelemassa, ja sitten olikin taas miljoonan vuoden ajan mukavan lämmintä. Mutta sitten alkoivat tiheään toistuvat jääkaudet. Niille on keksitty sellaisia nimityksiä kuten *Saale, Elster, Menap, Gyntz, Mindel, Riss, Wyrm...* taannehtivasti lueteltuina. Saalen jälkeen alkoi todella miellyttävä lämpökausi, jolle on nimeksi annettu *Eem*. Se sulatti Saalen jäätiköt ja käynnisti suloiset ajat 130 000 vuotta sitten.

Seudulla vallitsi 4-6 astetta nykyistä lämpimämpi sää. Jalavat ja tammekin kasvoivat, pähkinäpensaat tuottivat satoa, majavat rakentelivat pesiään, muttei ihmisiä häirikköinä...

Saalen monta kilometriä paksu jäätikkö oli painanut maaperän yli kilometrin syvyiselle kuopalle, joka jään sulettua aluksi täyttyi valtaviksi jääjärviksi, kunnes maan kohotessa maisema alkoi vähitellen hieman muistuttaa Pirkanmaan nykyistä karttaa.

Silloisen "Itämeren" ranta näyttää muodostuneen suunnilleen Kankaanpään tienoille. Eli vuoremme kohta saattoi todellakin olla kuivilla --- ja näillä samoilla kohdin saattoi sijaita edellinen "Särkijärvi"?

Paratiisi alkoikin pakastua kylmemmäksi kuin ryssän helvetti

Eem'in onnelaa kesti 15 000 vuotta, sitten alkoi tähän mennessä viimeisin jääkausi, *Veikseliksi* nimetty. Ensin se kohteliaasti antoi pari varoitusta, alkakaahan häipyä! Monipuoliseksi muodostunut puusto alkoikin heti voida huonosti ja tehdä kuolemaa. Koitti hetken paratiisi toukille ja tikoille, pehmyttä purtavaa ja nakuteltavaa oli loputtomasti. Jossain vaiheissa mammutitkin täällä vierailivat, kun metsä oli madaltunut korteikoksi. 75 000 vuotta sitten alkoi se varsinainen raju kylmeneminen, mutta senkin jälkeen pakkaneen ajoittain hieman heikkeni. Viimeisimmät villasarvikuonojen ja mammuttien vierailut lienevät tapahtuneet 40-30 000 vuotta sitten. Ajalle 25-20 000 osui todella kylmää. Pohjanlahden päälle kasautui kolmekilometrinen jäämassa, vuoremekin peittyi parikilometrisellä, ja maaperä lommoutui enimmillään 800 metriä. Laajimmillaan jäätikkö oli 22 000-19 000 vuotta sitten.

Maapohjan jokaista neliometriä kuormitti yli 2000:n henkilöauton paino! Ajoittain siellä pohjalla virtasivat rajut joet, ajoittain se muistutti kivistä raspia tai pillarin puskulevyä. Moisilla työkalulla jäätikkö raastoi kallioitakin metritolkulla matalimmiksi. Rykivässä kasvussaan jäätiköt rikkoivat Viinakopinvuorenkin. On aika tyypillistä, että tuonkaltainen sortuma tapahtuu juuri "suojanpuolelle". Etenevä jäätikkö silottaa tulopuolensa, mutta vuotta ylittäessään sortaa jälkipuolen. En tuota järveen laskeutuvan jyrkänteen syntyhetkeä aivan ajoittaa osaa, tokko onnistuisi geologiltakaan. Onhan tuon salmen rotko saattanut syntyä jo miljardin vuoden takaisessa laattojen törmäyksessä --- taikka jonkin jo aikaisemman jääkauden murjomana.

Jäät sulavat, vuori paljastuu, Särkijärvi syntyy

Sitten käynnistyikin nopea lämpeneminen, muutassa sadassa vuodessa jäätikkö pieneni jo kymmenellä prosentilla. Sulavan jään reuna saavutti Nisunperän tienoon 9800 vuotta sitten. Silloin jäätikön lounaispuolella lainehti Yoldiameri, joka oli suunnilleen Göteborgin korkeudella yhteydessä Pohjanmereen, toisesta päästään Vienanmereen. Vielä 9000 vuotta sitten tienoo oli 130 metriä painuneena, mutta Viinakoppelinvuori taisi jo lakensa paljastaa! Nyt vieressä lainehtikin järvi, maannousu oli tukkinut meriyhteydet. Järveä kutsutaan *Ancylusjärveksi*, koska siinä esiintyi tuon nimisiä kotiloeläimiä, edelleenkin Suomen järvissä esiintyviä. Sen järven rannikolle alkoi tämä Särkijärvemme muodostua noin 9 000 vuotta sitten. Aluksi vettä patoutui vain Salminlahden syvänteisiin, sillä maaperähän oli lommollaan, ja kallistuneena luoteeseen. Eli sieltä löytyy järvemme vanhinta osaa, ehkä muitakin muistoja noilta ajoilta...

Vasta tuhansia vuosia myöhemmin järvi alkoi saavuttaa nykyisiä muotojaan. Viinakoppelinvuori ja muut kalliot olivat jo korkealla, pehmeät maat jatkoivat vielä kohoiluun sieltä yli kaksikilometrisen jäätikön aiheuttamasta painanteesta.

Ancylusjärvi taisi tarjota vesipalvelunsa aivan avaimetkäteen-toimituksena: Veden mukana kotiutuivat kotilot, kalat ja vesikirput. Kalliorannoilla köllineet hylkeet kuitenkin vetäytyivät Ancylukseen. Osa kasvistoakin lienee Ancyluksesta alkunsa saanut.

Kyrösjärvi, nelisenkymmentä metriä alempana olevana, sai syntyään vielä lukuisia satoja vuosia odotella. Kun Tanskan salmet puhkesivat 7 500 vuotta sitten Ancylusjärven valtasi suolainen Litorinanmeri.

Mutta Särkijärven ympäristössä elettiin rauhaisan onnellisia aikoja. Oli niin lämmintäkin että männyn, koivun ja leppien ohella jalavatkin viihtyivät, ja pähkinäpensaat tuottivat hyvää satoa. Tammi ja lehmuskin olivat jo tulollaan, mutta ainuttakaan kuusta ei ollut muita puita varjostamassa. Maaeläinkunta oli jo ehtinyt rikastua hyvinkin monipuoliseksi, ja Ancyluksesta Särkijärven loukkuun jääneet järven asukit olivat kotoutuneet uuteen rauhalliseen ympäristöönsä.

Tuosta onnellisesta ajasta tulikuumaan tulevaisuuteen

Vuoremme oli jo silloin noin 1 880 miljoonaa vuotta vanha. 7 500 vuoden hyppy tähän päivään kasvattaakin ikää vain 0,004 promillega. Tulevaa elinikää sillä lienee vielä muutama miljardi vuotta. Niiden kuluessa vuori tulee kokemaan lukuisia uusia jääkausia, ja mitä todennäköisimmin isonkin asteroidin törmäämiseen maapalloon. Ellei sellainen satu aivan kohdalle, kestänee melko ehjänä nuo miljardit vuodet.

Ainoana uhkana on ihminen. Jo tämänkin päivän rakentavin ja rauhanomaisin keinoin tuollaisen kallion täydellinen hävittäminen kävisi miltei hetkessä.

Oma Viinakoppelinvuoremme lienee kyllä turvassa aivan ajassa silmäkantamattomiin... mutta moni muu luontoarvoiltaan arvokas kallio ei.

Jo yhden miljardin vuoden kuluttua täällä on aurinkomme pullistuttua niin kuumaa, että vain Antarktiksien vuoristossa säilyisivät ihmisille elinkelpoiset olosuhteet. Kolmen miljardin vuoden kuluttua maapalloomme kaikki vesi oli kiehunut loppuun ja kaikki elämä kadonnut.

Tuosta eteenpäin vuoremmekin olotila muodostuisi perin arvaamattomaksi.

Ehkä "Hän" ei aivan jaksaisi saavuttaa viiden miljardin vuoden ikää?

Miksikö tulin tällaista tarinoineeksi

Nyt kun järvemme veden huippukirkkaus on enää vain muisto ja sellaiseksi se tulee jäämäänkin, etsiskelin luontokohteen joka ei pelkkien maa- ja metsätaloudellisten toimenpiteiden sivuvaikutteena tärvellyksi tulla voisi. Koska olin vuosia aiemminkin tuota vuotta ja sen historiaa tutkiskellut, etsiskelin vanhat varsin laajat muistiinpanoni. Kun en ole geologi enkä maantieteilijä, uskalsin leikitellä kerronnallani, mielikuvituksenkin päästin hetkittäin vapaaksi. Monissa asioissa oikaisin ja yksinkertaistin, mutta kyllä lähes joka lauseessa on tietopointoja osaavammilta tahoilta ja henkilöiltä. Siksikin valitsin juuri tällaisen järkälemäisen kohteen, että huomaisimme miten paljon kiinnostavaa löytyy yhtä hyvin suuresta vuorejärkäleestä kuin pikkuruisesta vesikirpustakin!

Jarmo Ruuhamo, 10.6.2016